

« zurück blättern vor »

LANDSZAFT subst. m., ab 1595; auch *lancoft, lanczaft, lanczoft, landzaft, lanszaft, lanszawt, lantszaft, liandszawk*. **1)** ‘Aussicht, Landschaft’ – ‘widok, krajobraz’: [hapax] 1595 KmitaSpit C3v, SPXVI *Stoi miásto nád rzeką Indą bárzo wielkie [...]* *Z tey strony malarz wolny może ie zryfować / Y ná kotrynie podać / á cudnie zmálować. Tám lancofy wydátne / áni tám mgły ftoią / Ani chmury po niebie z ługow się tám roią.* – (SŁA), SPXVI, TR, L, SWIL, SW, DOR. **2)** ‘ein Gemälde, das gewöhnlich eine Landschaft darstellt’ – ‘obraz przedstawiający zazwyczaj pejzaż’: (1643) 1909 JarzGoś 43, SP17 *W każdym oknie przy nizkości są tam liandszawki.* o (1661) 1977 Rożek 168 *Na ścianach wisiały obrazy: “16 namieździ, 6 landszaftów, trzy fructy”.* o (1663) 1922 J.B.Zim.Siel. 96 *Malarz, kraj do widoku obrawszy wesoty, / Lub wirydarz pięknemi usadzony zioły, / Uczyni z niego lanczaft z uciesznym wejźrzeniem.* o (vor 1673) 1930 Oble. 418 *Dalej w lanszafcie lasy i pustynie / I wrzosem stoją poroste jaskinie, / A między niemi Panna załamuje / Ręce i wszędzie w drodze lamentuje.* o 1674 Kochow.Próżn. 305, L *Nie wisi *lanczoft nowy Na mey ścienie Rubensowy.* o 1689 SekrWyj 42, SP17 *ieżeli lafy, drzewa, lantszawty wyraża [sc. obraz] toć na nie trzeba zielonego.* o 1752 DrużZbiór 504, SP17 *w ktorey [sc. rzece] się widząc uстроione w hafty, Aż odtąd biorą przezwiśko landzafty.* o (1760) 1964 Sieniawska 154 *lanszaft na ścianie jeden.* o 1769–1777 Zab.6 105, L *Ta rozmaitość ma pozór lanczaftów wdzięcznych.* o (1777–1791) 1903 Staszic Dzień. II 211, DOR *Przedpokój (...) pięknymi ozdobiony landszaftami i portretami kardynałów.* o 1803 KLit 86 4, NOWO *Sylweciarz znajdujący się w Wilnie [...] ma honor rekomendować się, ktoby sobie życzył mieć Sylwetki roboty onego naypodobniey i naypięknieyszim guście odrysowane [...]: 1mo Sylwetka w buście czarna na złocie lub innym iakowym kolorze czer. złt. 2, cała figura w Lanszawcie lub na koniu czer. złt. 5.* o 1837 MRONG *Landszaft (...)* **landszaft, bloß von Malerei; (...)* *krajobraz, pejzaż (a), okolica malowana, obraz kawałka ziemi odmalowanej, lantszaft, *lanczawt.* o (1854) 1976 Fredro Trzy *Na jednej ścianie w mahoniowych ramach landszafty podług Ruisdaela.* o 1870 Kal.Warsz.XXV 87, WIECZ *Pannę Elwirę to tylko wziąć na sztych i w lanszaft obsadzić.* o (1937) 1956 Wiechecki 132 *Pod ścianami ustawia on szeregiem tzw. “lanszafty”, czyli oleodruki różnej treści oprawne w suta złożone ramy.* o 1984 Szrett 5 *widok jak z lukrowanego landszaftu: zaciszna, zielona dolina rozkwitająca bujnie pomiędzy stromymi zboczami gór o śnieżystych turniach.* – (SŁA), TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR (przestarz.). **3)** ‘verächtlich über ein Gemälde, Bild, das einen geringen künstlerischen Wert hat, Kitsch’ – ‘pogardliwie o obrazie mającym niską wartość artystyczną, kicz’: 1903 Roczn. 212, SGPKARŁ *każdy obraz, czy to*

widok, czy rodzajowy, czy nawet portret, czy jakibądź inny, świeckiej treści, oprawiony i na ścianie zawieszony, u gminu i u średniej klasy nazywa się 'lanszaftem', treści zaś religijnej zowie się 'obrazem'. ○ (1907) 1950 Zap.G. Dul. 79, DOR *Scena przedstawia salon w burżuazyjnym domu (...) na ścianach w złożonych ramach rozmaite obrazy, sztuczne palmy, landszaft haftowany.* ○ (1925) 1950 Żer.Przedw. 255, DOR *Na ścianach wisiaty "lanszafty" tak zakurzone i szerniałe, że, po prawdzie, nie wiadomo było, po co one wiszą już na swych zardzewiałych gwoździach lat tyle, skoro żadnego lanszaftu i nic nikomu nie pokazują.* ○ (1935) 1936 Goj.Dziew.I 72, DOR *Zawieszono lanszafty z paniami w długich, powłóczyistych sukniach (...) na półkach ustawiono w kolorowych wazonach płaskie bukiety.* ○ 1966 Chciuk 107 *Innym symbolem statusu [polskich emigrantów w Australii] są obrazy, oczywiście okropne bohomazy – reprodukcje i landszafty.* – LSP, DOR. ◇ **Var:** *lancoft* subst. m., [hapax] 1595 KmitaSpit C3v, SPXVI – (SŁA), SPXVI, L, SW (stp.); *lancaft* subst. m., (1663) 1922 J.B.Zim.Siel. 96 ○ [LBel.] 1769–1777 Zab.6 105, L – (SŁA), TR, L, SWIL, SW (m.u.); *lancoft* subst. m. – (SŁA), L, SW (stp.); *landszaft* subst. m., (1661) 1977 Rożek 168 – (SŁA), L, SWIL, SW, LSP, DOR (przestarz.); *landzaft* subst. m., [hapax] 1752 DrużZbiór 504, SP17; *lanszaft* subst. m., (vor 1673) 1930 Oble. 418 ○ (1760) 1964 Sieniawska 154 ○ (1935) 1936 Goj.Dziew.I 72, DOR ○ 1936 Modrzejewski ○ [LBel.] (1937) 1956 Wiechecki 132 – SWIL, SW, DOR (przestarz.); *lanszawt* subst. m., [hapax] 1803 KLit 86 4, NOWO; *lanszaft* subst. m., 1689 SekrWyj 42, SP17 ○ 1837 MRONG; *liandszawk* subst. m., [hapax] (1643) 1909 JarzGoś 43, SP17. ◇ **Etym:** nhd. *Landschaft* subst. f., 'Gegend, Landkomplex in bezug auf Lage und natürliche Beschaffenheit; künstlerische bildliche Darstellung einer solchen Gegend', GRI. ◇ **Konk:** *bohomas* subst. m., bel. seit 1845, DOR, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 3; *krajobraz* subst. m., bel. seit 1825, SJAM, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1, 2; *oleodruk* subst. m., bel. seit †1887, SW, zuerst geb. SW, nur für Inh. 3; *pejzaż* subst. m., bel. seit 1828, SJAM, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 2. †*kicz*. ◇ **Der:** *lanszaftowy* adj., [hapax] 1812 GLw 189, NOWO *Liczne jeziora, kupy skał i spady wód w górach, byłyby równie tak godnemi przedmiotami malarstwa landszaftowego, iak widoki naturalne Alpów szwajcarskich.* ○ *landszafcik* subst. m., 1825 KWar 944, NOWO *Dnia 29 Sierpnia b.r. zgubiony został Pulares haftowany, z dwóma Landszafcikami.* ○ *landszaftowy* adj., [hapax] vor 1902 SW *Widok landszaftowy.* ○ [hapax] vor 1902 SW *Ramy landszaftowe.* Zuerst geb. SW, nur für Inh. 2. ♠ Für Inhalt 1 besteht ein isolierter Beleg, sonst nur als Buchung in den Wörterbüchern. Für den im 17. und 18.Jh. gut belegten Inhalt 2 bucht TROTZ 1747 s.v. *paísage: landszaft*, TROTZ 1764 jedoch (als Stichwort) *lancaft*. BANDTKE bucht 1806 *lancaft* an erster Stelle vor *lanszaft*, LINDE *lancaft* vor *lanszawt*.

Sonst gilt im 19. Jh. *landszaft*. Sw bucht neben *landszaft* auch *lanszaft* und führt für letzteres eine zweite Bedeutung ‘Portrait, allgemein: profanes Bild’ an. Die Bedeutung verschiebt sich allmählich seit dem Ende des 19. Jhs. von ‘Landschaftsgemälde’ über ‘Gemälde überhaupt’, dann ‘schlechtes, minderwertiges Bild’ zur heutigen Bedeutung ‘Kitsch’. Zwar qualifiziert DOROSZEWSKI sowohl *lanszaft* als auch *landszaft* als “veraltet”, ebenfalls Swo 1980 in der Bedeutung ‘Landschaftsgemälde’, dennoch findet sich für *landszaft* zumindest noch 1984 ein Beleg (s.o., vgl. auch Szrett 1984, 17). Zur Verdrängung des seit 1595 literarischen Lehnwortes hat die Lehnübersetzung *krajobraz* beigetragen, wohl eine Prägung der Frühromantik (*kraj* ‘Landschaft’ *obraz* ‘Gemälde’), sowie das französische Lehnwort *pejzaż* (vgl. die Ableitung *pejsażysta* SJAM 1830 L₁ 480 usw.).

« zurück blättern vor »